

NATO în contextul istoric european

NATO a petrecut cea mai mare parte a ultimei decade dezvoltand relatii de securitate cu si intre gama larga de noi tari partenere din Europa si Asia Centrala. In timp ce rolul cheie al Aliantei ramane acela de a asigura apararea colectiva pentru statele sale membre, NATO s-a adaptat pentru a putea oferi securitate sporita pentru intreaga zona Euro-Atlantica. In prezent, Alianta este motorul unui important nou set de relatii de securitate in acea zona. Patruzeci si sase de țări – membre NATO, foste tari ale Pactului de la Varsovia si chiar neutre –se antreneaza astazi impreuna, discuta probleme de securitate si chiar efectueaza impreuna operatiuni de mentinere a pacii.

Valoarea acestui cadru larg este foarte clara. Toate tarile au o structura prin care isi pot imbunatati interesele legate de securitate. Nu sunt necesare aliante regionale mici si rigide. Nu se cer solutii unilaterale. Prin Parteneriatul pentru Pace și Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic, noile relatii de securitate au fost indreptate spre includere si cooperare. Aceasta este o schimbare radicala fata de trecut si o contributie majora la siguranta generatiilor viitoare.

Originile Aliantei

Dupa cel de-al doilea razboi mondial, Europa de Est si de Vest s-a aflat in situatia de separare prin diviziunile ideologice si politice caracteristice razboiului rece. Europa de Est a ajuns sub dominatia Uniunii Sovietice. In 1949, douasprezece state de pe ambele maluri ale Atlanticului au intemeiat Organizatia Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), pentru a contrabalansa posibilele riscuri cauzate de Uniunea Sovietica in incercarea acesteia de a-si extinde controlul dobandit asupra Europei de Est asupra altor parti ale continentului.

Intre 1947 și 1992, Planul Marshall a oferit mijloacele de stabilizare a economiilor vest europene. Rolul NATO ca alianta politica și militara era de a asigura apararea comuna impotriva oricarei forme de agresiune și de a mentine o atmosfera de securitate pentru dezvoltarea democratiilor și creșterea economica. Dupa cum spunea Președintele SUA Harry S. Truman, Planul Marshall și NATO au fost "doua jumatați ale aceleiași nuci"¹.

Membrii fondatori ai NATO – Belgia, Canada, Danemarca, Franta, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Marea Britanie și Statele Unite – s-au angajat sa se intrajutoreze in caz de agresiune armata indreptata contra oricareia dintre ale. Inca din anii 1950, evolutiile internationale, care au culminat cu declanșarea razboiului din Coreea, pareau sa confirme temerile Vestului legate de ambițiile expansioniste directe și indirecte ale Uniunii Sovietice. in consecinta statele membre ale NATO și-au sporit eforturile pentru crearea de structure militare necesare pentru punerea in practica a angajamentului comun al acestora in materie de aparare comuna. Cu toate acestea, NATO a ramas o organizatie bazata pe considerente politice preocupata de interesele tuturor membrilor sai, spre deosebire de Pactul de la Varșovia, format in 1955, care a fost modalitatea de dominare principala a Uniunii Sovietice in plan politic și militar asupra Europei de Est.

Prin legarea Americii de Nord de apararea Europei de Vest, Alianta a intentionat sa demonstreze ca orice incercare de constrangere politica si militara a Europei de Vest este sortita eșecului. In mod simultan, a oferit un cadru pentru impiedicarea reapariției nationalismului militant in Europa.

În toate aceste privinte, Alianța și-a indeplinit cu prisosință misiunea. Prezenta fortelor nord americane pe pământ european, la cererea guvernelor europene, a descurajat Uniunea Sovietică să creadă că agresiunea poate avea succes. De altfel, odată cu trecerea timpului, fostii adversari au devenit aliati in 1952 Grecia și Turcia au intrat in Alianță, urmate la trei ani mai târziu de Republica Federală Germania și in 1982 de Spania².

Cu ajutorul Aliantei, Europa de Vest și America de Nord nu numai că si-au apărat

¹ Sergio Romano, 50 de ani de istorie mondială, Edit. Fundatiei Culturale Române, Bucuresti, 1999

² Florian Gârz, Bătălia pentru Europa, Bucuresti, 1997

independența, dar au și atins un nivel de stabilitate fără precedent. Întrădevăr, securitatea oferită de NATO a fost descrisă ca "oxigenul prosperității" care a pus bazele cooperării și integrării economice europene. Aceasta a pregătit de asemenea calea pentru încheierea războiului rece și a divizării Europei la începutul anilor 1990.

Recladirea Alianței

În timpul războiului rece, rolul și scopul NATO au fost definite în mod clar de existența amenințării datorate Uniunii Sovietice. La începutul anilor 1990, Pactul de la Varșovia a fost dizolvat la insistențele statelor proaspăt eliberate ale Europei de Est, iar Uniunea Sovietică s-a destrămat. O dată cu dispariția adversarilor tradiționali, anumiți analiști au considerat că necesitatea existenței NATO a dispărut, iar cheltuielile viitoare pentru apărare și investițiile în forțele armate trebuie reduse drastic.

Cu toate că Uniunea Sovietică s-a dezintegrat, speranțele în stabilirea păcii s-au dovedit premature. Curând a fost evident că, în ciuda faptului că încheierea războiului rece a eliminat amenințările militare directe, instabilitatea în anumite părți ale Europei a crescut. O serie de conflicte regionale, adesea alimentate de tensiuni etnice și religioase, au izbucnit în fosta Iugoslavie și în diferite regiuni ale Uniunii Sovietice, amenințând să se răspândească. Statele NATO au ajuns repede la concluzia că angajamentul lor în materie de apărare colectivă și cooperarea atinsă prin NATO continua să fie cea mai bună garanție de securitate³.

De altfel, cu toate că perspectiva unei invazii militare poate fi neglijabilă, se poate apela la noi forme de cooperare politice și militare pentru a rezolva noi provocări, precum conflictele etnice, și pentru a oferi stabilitate și securitate unei Europe mai largi.

Actionând în virtutea acestui scop, de-a lungul ultimului deceniu, NATO a

³ Enache Marian, Aspecte generale privind regimurile politice democratice, Revista Dreptul nr. 8
1997, pag. 24

evoluat de la postura de alianță strâns încheată cu responsabilități în domeniul apărării comune, la o alianță care se concentrează asupra unui parteneriat al națiunilor ce cooperează într-un camp mai larg de securitate. După 1990, au fost stabilite contacte regulate cu statele din cadrul fostului Pact de la Varșovia și republicile devenite independente, fostele membre ale Uniunii Sovietice, în primul rând prin stabilirea Consiliului de Cooperare al Atlanticului de Nord, care și-a schimbat de atunci numele în Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic, și apoi prin Parteneriatul pentru Pace. Noi pași semnificativi s-au făcut odată cu aderarea noilor membri ai NATO -Republica Ceha, Ungaria și Polonia și cu dezvoltarea cooperării cu Rusia și Ucraina.

NATO a trecut și printr-un proces de modificare intens radical, ca o reacție la situațiile noi în materie de securitate din Europa în mod deosebit, acesta a început să-și transforme structurile și forțele militare pentru a se putea ocupa de gestionarea crizelor, menținerea păcii și misiuni legate de sprijinirea păcii, în cooperare cu noile țări partenere.

Cu mult înainte de ducerea la bun sfârșit a acestui proces, Alianța efectua deja operații militare pentru monitorizarea sau aplicarea rezoluțiilor Națiunilor Unite legate de fosta Iugoslavie. Odată cu semnarea Acordului de la Dayton care pus capăt războiului din Bosnia și Herțegovina în 1995, NATO a jucat un rol cheie prin stabilirea Forței de Implementare (IFOR) și apoi a Forței de Stabilizare (SFOR), pentru a se asigura că acordul a fost implementat și pentru a pregăti baza pentru o pace viitoare. Câțiva ani mai târziu în 1999, Alianța a intervenit în Kosovo prin lansarea unei campanii aeriene împotriva Republicii Federate Iugoslavie, cu scopul de a opri încălcările flagrante ale drepturilor omului contra albanezilor din Kosovo și de a împiedica extinderea conflictului în regiune.

NATO a mai avut o serie de alte inițiative pentru a face față provocărilor viitoare legate de securitate. Printre cele mai importante dintre acestea se numără inițiativa privind Capacitățile de Apărare (DCI), dezvoltarea Securității Europene și a Identității de Apărare în cadrul Alianței (ESDI), și crearea Centrului pentru Arme de Distrugere în Masă, care are scopul de a îmbunătăți capacitatea Alianței de a reacționa la amenințarea reprezentată de astfel de arme și de a împiedica răspândirea acestora.

Inițiativa privind Capacitățile de Apărare este menită să asigure că toți Aliații rămân nu

doar interoperabili, dar că își și îmbunătățesc și reinnoiesc capacitățile, pentru a face față noilor provocări legate de securitate. Prin DCI Aliatii se concentrează asupra acestor domenii care sunt esențiale pentru operațiile prezente și viitoare, precum mobilitatea forțelor, suportul logistic, comanda și controlul acestora.

Scopul întăririi componentei europene a Aliantei prin ESDI este de a permite Aliatilor Europeni să-și asume responsabilități superioare în domeniul securității și apărării. Bazându-se pe mijloacele și capacitățile NATO, Aliatii europeni vor fi capabili să conducă operații în care Alianța ca întreg nu este angajată militar. Astfel de operații trebuie conduse, de exemplu, sub comanda Uniunii Europene. Aranjamentele sunt în prezent soluționate de către NATO și Uniunea Europeană pentru a face ca acest lucru să fie posibil. Întărirea rolului jucat de statele europene va duce și la o distribuție mai corectă a sarcinilor și responsabilităților de securitate între cele două maluri ale Atlanticului, creând o relație mai echilibrată, adaptată necesităților secolului XXI.

Modul de funcționare al NATO

Una dintre cheile succesului NATO este procesul de luare a deciziilor, bazat pe consens. Nu există sistem de votare, iar toate deciziile trebuie să fie unanime. Deseori sunt necesare consultatii și discuții extensive înainte de a putea lua o decizie importantă. Cu toate că acest sistem poate părea încet și greoi în ochii unui observator din afară, acesta prezintă două avantaje majore: în primul rând, este respectată suveranitatea și independența fiecărui stat membru, în al doilea rând, atunci când se ia o decizie, aceasta se bucură de sprijinul total al tuturor statelor membre și de angajamentul acestora în favoarea implementării sale.

Cel mai important organ cu atribuții de luare a deciziilor al NATO este Consiliul Atlanticului de Nord, în care fiecare stat membru este reprezentat printr-un reprezentant permanent cu rang de ambasador, sprijinit de o delegație națională compusă din personal diplomatic și consilieri. Consiliul se întrunește la nivel de ambasadori, cel puțin o dată pe săptămână. Există de asemenea întruniri regulate ale

Consiliului la nivel de Miniștri de Externe, Miniștri ai Apărării și din cand in cand Sefi de Stat si de Guvern⁴.

Consiliul Atlanticului de Nord a infiintat multe comitete și grupuri de planificare pentru sprijinirea activității sale. Aceste organe se întrunesc la randul lor la diferite nivele, fie la sediile politice ale NATO din Bruxelles, ori în diferite state membre.

NATO se află sub conducerea unui Secretar General, care este numit pentru aproximativ patru ani. Acesta este un om de stat de talie internațională, originar dintr-unul dintre statele membre. Secretarul General prezideaza ședintele Consiliului Atlanticului de Nord și ale altor organe importante ale NATO și ajută statele membre să atingă consensul. In gestionarea activităților zilnice ale Aliantei, acesta este sprijinit de un personal internațional.

NATO nu are forte armate independente proprii. Majoritatea fortelor puse la dispozitia NATO rămân sub comanda și control national total, până când statele membre le ordonă să execute misiuni, de la apărarea colectivă la altele noi, precum mentinerea păcii și sprijinirea pacii. Rolul structurilor politice și militare ale NATO este de a asigura autoritate politică și planificare militară comună necesară pentru a permite fortelor nationale să îndeplinească aceste misiuni, precum și aranjamentele organizatorice necesare pentru comanda, controlul, antrenarea și pregătirea comună.

Cladirea securitatii prin parteneriat

Un scop important al transformării NATO a fost întărirea securității și stabilității prin incurajarea increderii și intelegerii cu foștii săi adversari, prin dialog și cooperare. Un prim pas in această directie l-a constituit crearea Consiliului de cooperare al Atlanticului de Nord in 1991. Schimbându-și numele in Consiliul de Parteneriat Euro-Atlantic, acesta a devenit principalul for de consultare și cooperare intre NATO și statele care nu sunt membre ale acestuia. Solidaritatea practică dintre toți membri Consiliului de Parteneriat Euro-Atlantic a fost exprimată și

⁴ www.nato.int

prin poziția comună luată în fața terorismului. Condamnând atacurile teroriste împotriva Statelor Unite din 11 septembrie 2001, membrii CPEA și-au luat angajamentul de a depune toate eforturile pentru a combate flagelul terorismului și au confirmat credința că idealurile parteneriatului și cooperării vor prevala.

În 1994, NATO a inițiat Parteneriatul pentru Pace. Acesta este un program de importanță majoră menit să asiste statele participante în restructurarea forțelor armate ale acestora, astfel încât să poată juca rolul potrivit într-o societate democratică. Adaptat necesităților individuale din fiecare stat, acesta oferă oportunități de cooperare practică în multe domenii diferite, permitând participanților să aleagă oricât de mult sau de puțin din program, în funcție de necesitățile fiecărui stat în materie de securitate. Activitățile variază de la exerciții militare și ateliere la seminare și cursuri de pregătire. Un accent deosebit este pus pe mărirea transparenței și răspunderii forțelor militare față de electorat. Experiența dobândită prin Parteneriatul pentru Pace a contribuit în mod semnificativ la cooperarea între statele participante la forțele de mentinere a păcii, precum Forța de Stabilizare (SFOR) în Bosnia și Herțegovina și Force Kosovo (KFOR). În 1997, NATO cu Rusia și Ucraina au făcut de asemenea cooperarea bilaterală dintre ele să devină mai oficială. Consiliul Permanent Comun NATO - Rusia și Comisia NATO - Ucraina au fost întemeiate ca o modalitate de facilitare a consultărilor regulate și a discutării problemelor de securitate. Aspectele discutate la aceste întruniri variază de la mentinerea păcii în Balcani, gestionarea crizelor și neproliferarea armelor de distrugere în masă, la conversiunea apărării, protecția mediului înconjurător și planificarea urgențelor civile. Ambele state, împreună cu alte țări partenere au participat la eforturile de mentinere a păcii organizate de NATO în Bosnia și Herțegovina. În 1999, din cauza divergențelor puternice legate de decizia NATO de a acționa pe cale armată pentru a împiedica producerea unei catastrofe umanitare în Kosovo, Federația Rusă și-a suspendat participarea la Consiliul Comun Permanent NATO - Rusia. Însă, după terminarea crizei, Rusia a fost de acord să contribuie cu forțe la KFOR. Forțele armate ucrainene au participat și ele la KFOR. Cooperarea și consultarea între NATO și Rusia în cadrul Consiliului Comun Permanent a fost reluată în anul 2000.

Extinderea NATO

De la începutul anilor '90, un număr de state est europene au concluzionat că interesele lor viitoare în materie de securitate pot fi apărate cel mai bine prin aderarea la Alianța Atlanticului de Nord și și-au exprimat intenția de a deveni membre ale acestuia. Trei foste state Partnere Republica Cehă, Polonia și Ungaria au fost invitate să înceapă negocierile de aderare și în martie 1999, au devenit membre, făcând ca numărul de state membre să devină nouăsprezece. Lărgirea NATO are scopul de a face ca Europa în ansamblu să fie mai sigură și mai stabilă și să nu reprezinte o amenințare pentru nici o țară. Acest lucru a fost exprimat în mod clar de angajamentul Alianței de a nu desfășura nici un fel de trupe sau arme nucleare pe teritoriul noilor membri.

La întâlnirea la nivel înalt de la Washington din aprilie 1999, liderii NATO au subliniat faptul că noii membri nu vor fi și ultimii. Deciziile legate de invitațiile viitoare de a deveni membri urmează să fie luate la întâlnirea la nivel înalt a Consiliului Atlanticului de Nord, care se va organiza în 2002.

Guvernele NATO au explicat de-a lungul timpului că extinderea Alianței nu este un scop în sine, ci o modalitate suplimentară de întărire a securității. În consecință, noii membri nu numai că trebuie să se bucure de beneficiile statutului de membru, dar să fie și capabili să-și aducă contribuția la securitatea generală a tuturor statelor membre.

În 1999, NATO a lansat un Plan de Acțiune pentru Aderare, pentru a ajuta statele Partnere să se pregătească să devină membri. Planul se bazează pe experiența celor mai noi trei membri în pregătirea de aderare la Alianță. Acesta oferă membrilor aspiranți sfaturi practice și asistență prin programele individuale ale acestora de Parteneriat pentru Pace și se concentrează pe problemele legate de statutul de membru. La rândul lor, membrii aspiranți trebuie să satisfacă anumite criterii politice, inclusiv rezolvarea pașnică a disputelor teritoriale, respectarea procedurilor democratice și a dispozițiilor legate și controlul democratic al forțelor armate ale acestora. Planul nu oferă nici un fel de garanții legate de o viitoare integrare, însă ajută statele să-și adapteze forțele armate și să se pregătească pentru obligațiile

și responsabilitățile pe care le presupune calitatea de membru⁵.

România a intrat în Alianță pe 29 martie 2004 urmând decizia luată la Summitul de la Praga din noiembrie 2002. Pentru România aceasta a reprezentat o majoră evoluție. Intrarea în NATO a reprezentat garanția securității și a unei stabilități externe ceea ce sunt absolut necesare pentru o dezvoltare armonioasă și prosperă a țării.

Perspective

Procesul de transformare a NATO nu este încheiat. Este un proces continuu de adaptare și reformă, creat cu scopul de a permite NATO să facă față cu eficiență noilor sfidări de securitate din regiunea Euro-Atlantică. Cu toate acestea, în ciuda acestor modificări continue, principiile de bază ale NATO vor rămâne aceleași: principiul este că națiunile pot să-și asigure securitatea doar pe calea conlucrării și că mai presus de orice, principiul conform căruia Europa și America de Nord constituie o comunitate unică care împărtășește aceleași valori și interese. Pe baza acestor principii fundamentale, NATO va continua să joace un rol cheie ca administrator eficient al crizelor și un cadru solid de cooperare în materie de securitate în regiunea Euro-Atlantică.

⁵ Peter Calvocoressi, *Politica mondială după 1945*, Editura Allfa, București, 2002